

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΠΙΚΩΝ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ὁ Σεβαστός μοι ὑποστράτηγος ἐ. λ. κ. Ἀντώνιος Βίγκος εὐγενῶς μοι προσέφερε τὸ σφζόμενον ἀρχεῖον τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ ἀειμνήστου μητροπολίτου πρῶην Αἰγίνης Σαμουήλ, τὸ ὁποῖον, ἐπισταμένως μελετήσας καὶ μεταγράψας, προσεχῶς σκοπεύω ἵνα φέρω εἰς δημοσιότητα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων χειρογράφων εὗρον ἐν αὐτῷ καὶ τρία χειρόγραφα περιέχοντα ἔργα τοῦ ἀλήστου μνήμης διδασκάλου τοῦ Γένους ἀρχιμανδρίτου Νεοφύτου Δούκα, († 20 δεκεμβρίου 1845)¹. Ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ἐπιστολὴν πρὸς τινὰ ἐπίσκοπον· τὸ δεύτερον ἐπιστολὴν ἐπίσης πρὸς τὴν συγκληθεῖσαν ἔθνοσυνέλευσιν πρὸς καταρτισμὸν τοῦ συντάγματος τῆς 3 σεπτεμβρίου καὶ δύο βραχείας ἐπιστολάς, τὴν μίαν πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἱ. συνόδου Θεοφάνη Σιατιστέα, τὴν δευτέραν πρὸς τὸν ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μιχαὴλ Σχιανᾶν· τὸ τρίτον δὲ περιέχει διάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνδρόνικος καὶ Θεοφίλος»². Ἐπὶ τῶν χειρογράφων τούτων, ἅτινα ἐκδίδω κατωτέρω, προτάσσω εἰσαγωγικά τινα.

I

Ἡ πρὸς τὸν ἄγνωστον ἐπίσκοπον ἀποστελλομένη ἐπιστολὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς φύλλου χάρτου. (0,22×0,31). Κεῖται δ' ὅμως ἀχρονολόγητος, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν φράσεων αὐτῆς «ἄνδρες πενήκοντα πρὸς τοὺς διακοσίους ἀνθ' ἑνός..... βουλευόνται περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων» δηλοῦται ὅτι ἐγράφη αὕτη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἔθνοσυνελεύσεως³. Ποῦτος εἶνε ὁ ἀρχιερεὺς πρὸς ὃν ἀπευθύνεται δὲν δύναται ἵνα συναγάγῃ τις ἐξ αὐτῆς: ἴσως ἵνα ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Αἰγίνης Σαμουήλ, εἰς οὗ τὸ ἀρχεῖον ἐσώθη.

1. Περὶ Νεοφύτου Δούκα, ἀνάγνωθι: Γ. Ράλλη, Λόγος εἰς Νεόφυτον Δούκαν ἐν Ἀθήναις 1846. Σπ. Ἀθανασιάδου, Βίος Νεοφύτου Δούκα ἐν Ἀθήναις 1846. Βιβλιογραφίαν περὶ αὐτοῦ πλήρη σχετικῶς, ἴδε: Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τομ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920. σελ. 324—325. Ἐν τῇ γραφῇ τῶν καθηγητῶν τῆς Ῥιζαρίου Σχολῆς εὕρηται ἐλατιογραφία αὐτοῦ.

2. Ὁ Ν. Δούκας ὁσάκις ἤθελε ν' ἀναπτύξῃ γνώμας του ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων ἐποίει διαλόγους πρὸς ἐναργεστέραν παράστασιν αὐτῶν. Τοιοῦτους διαλόγους ἐξέδωκεν ἐν τόμῳ φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν Ν. Δούκα, Σοφιστῆς ἦτοι διάλογοι ἠθικοὶ καὶ λόγοι συμβουλευτικοὶ δικανικοὶ καὶ πανηγυρικοὶ: ἐν Αἰγίνῃ 1835.

3. Ὁ Ν. Δούκας εἰς τρεῖς σειράς ἐκ δύο τόμων ἀποτελουμένην ἐκάστην, ἐξέδωκεν ἐπιστολάς διὰ διάφορα ζητήματα. Αἱ ἐπιστολαὶ φέρουσι τὴν γενικὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπιστολαὶ πρὸς τινὰς ἐν διαφόροις περιστάσεσι». Ἡ α' σειρά ἐξεδόθη ἐν Αἰγίνῃ τῷ 1835· ἡ β' αὐτόθι τῷ 1839 καὶ ἡ γ' ἐν Ἀθήναις τῷ 1844.

II

Ἡ ἱερὰ σύνοδος δι' ἐγκυκλίου αὐτῆς εἶχε συστήσει πρὸς τὸν ἱερὸν κληρὸν ὅπως ἀποστείλωσιν αἰτήσεις πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς βελτίωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἐξήτει δ' ὅπως ἢ ἰδία λαμβάνῃ γνώσιν τῶν τοιούτων πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν αἰτήσεων¹.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν λόγῳ ἐγκυκλίου ὁ Ν. Δούκας ἀναφέρεται πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν διὰ τῆς ἀπὸ 3 δεκεμβρίου 1843 ἐξ Αἰγίνης ἀναφοράς του καὶ παρακαλεῖ ὅπως ἢ ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Γένους διαρρυθμίσει κανονικῶς τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικά ζητήματα. Δι' ἐπιστολῶν δ' αὐτοῦ πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἱ. συνόδου Θ. Σιατιστέα καὶ τὸν ὑπουργὸν Μ. Σχινᾶν καθιστᾷ γνωστὸν τῇ ἱ. συνόδῳ καὶ τῇ κυβερνήσει, τὴν ἐν λόγῳ ἀναφορὰν αὐτοῦ. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εὗρέθησαν εἰς δύο φύλλα χαρτίου (0.21×0.30). Οἱ πρὸς οὓς ἐπιστέλλει Μιχαὴλ Σχινᾶς καὶ Θ. Σιατιστεύς εἰσιν· ὁ μὲν πρῶτος ὁ γνωστὸς ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Θεατῆς», ὅστις τὴν ἐπαύριον τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ συντάγματος ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργός καὶ ὅστις ἐν τῇ πανελληνίῳ συνόδῳ ἐρρωμένως ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπέδειξε τὸ ἀνικανικὸν τῆς ἰδρύσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου ἄνευ τῆς κυριαρχικῆς γνώμης τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου². Ἀποχωρήσας ἐκ τοῦ ὑπουργείου τὴν 12 φεβρουαρίου 1844 ἐξηκολούθησε τὴν ἐκδοσὶν τοῦ «Θεατοῦ».

Ὁ δὲ Θεοφάνης, ἐκ Σιατιστῆς καταγόμενος καὶ δι' αὐτὸ Σιατιστεύς ἐπωνυμούμενος, χρηματίσας κατ' ἀρχὰς δ' ἑξαμηνιαίου τῆς ἱερᾶς συνόδου διωρίσθη ὡς ἀ' τοιοῦτος τὴν 3 σεπτεμβρίου 1843. Κατὰ τὸν Κ. Οἰκονόμον ἦτο «ἀνὴρ λόγους τε καὶ πράξεις ἐν εὐτελεῖ ἀπενεργάμενος τὸν δίκαιον ἔπαινον»· κατ' ὀκτώθριον τοῦ 1852 ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας καὶ Κυουρίας, ὅποτε χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον, καθὼ μέχρι τῆς εἰς ἐπίσκοπον ἐκλογῆς του ἦτο διάκονος ἐπιπροῦχειρίσθη εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἱερωσύνην τὴν 21 ὀκτωβρίου 1852³· ἐποίμανε τὴν λογικὴν αὐτοῦ ποίμνην θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως μέχρι τοῦ ἔτους 1868, ὅποτε παρέδωκεν τὸ πνευμά του εἰς τὸν πλάστην του⁴.

1. Κ. Οἰκονόμου, Τὰ σηζόμενα ἐκκλησιαστικά συγγράμματα· τόμ. Β' ἐν Ἀθήναις 1864. σελ. 494. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 306. Ἐφημ. «Ἀθῆνᾶ» ἔτ. 1844. ἀριθ. 1072—1082.

2. Κ. Οἰκονόμου, ἔνθ' ἄν. σελ. 492. 496. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, ἔνθ' ἄν. σ. 313.

3. Κ. Οἰκονόμου, ἔνθ' ἄν. σελ. 492. 665 καὶ σημ. δ' 666 σημ. α'

4. Χρυσοστόμου Σ. Μπούα, ἐπισκοπικὴ γεωγραφία· ἐν Ἀθήναις 1933. σ. 18.

Φωτογραφία καὶ δύο ἰδιόχειροι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ κεῖνται παρ' ἐμοί, ἃς εἰς προσεχῆ μελέτην σκοπεύω νὰ παρουσιάσω τοῖς φιλόστορον.

III

Ἐχων ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ν. Δούκας τὴν προσηλυτιστικὴν ἐνέργειαν τῶν Δυτικῶν, ἣτις ἤσκειτο ἐν Ἀθήναις χάρις εἰς τὴν ἀνεκτικότητα τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἡ ἀντιβασιλεία καὶ αἱ μετέπειτα ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις καὶ τῆς ὁποίας τραγικὰς σκηνὰς ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος Κ. Οἰκονόμος (†1857)¹, καὶ νωπὰς ἔχων ἀκόμη τὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν ὑπουργὸν τῶν Οὐνιτῶν προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Συρίας, οἵτινες ὅπως ὁ ἴδιος λέγει «ὁμοστόλους τοῖς ἡμετέροις αὐτοῦς ἐκ παντὸς τρόπου ἀμφιέσαι ἐσπούδασαν, ὅπως καὶ τῆς περιβολῆς ὡς πλείστους τῶν ἡμετέρων ὁμοδόξων αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ δολώματος, εἰς τὸν ἑαυτῶν ἐπαγάγοντο κύριον» καὶ διενθυμούμενος τὴν ὑπερβάλλουσαν θρασύτητα αὐτῶν, ἧς ἕνεκα ἠναγκάσθη ὁ τῆς ΚΠόλεως πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' ὁ ἀπὸ Σερρῶν (†1881) κατόπιν πολλῶν ἀγώνων, νὰ ἀποσπάσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1838, διάταγμα παρὰ τοῦ σουλτάνου Μαχμουτ δ' τὸ ὁποῖον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας διαβιῶντας κληρικοὺς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας νὰ φέρωσι ἐξωτερικὴν περιβολὴν ἀνήκουσαν τοῖς ὀρθοδόξοις τοιοῦτοις², καὶ συνάμα νὰ ἐκδώσῃ ὁ ἐνάρητος οὗτος πατριάρχης μακρὰν κατὰ τῶν λατίνων ἐγκύκλιον, ἐν ἣ ἑλέγχων τὰς προσηλυτιστικὰς αὐτῶν ἐπιδιώξεις ἀναφέρει μετὰ ταῦτα τὰς καινοτομίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας³. Πάντα ταῦτα ἀναλογιζόμενος ὁ ἀσίδιμος διδάσκαλος Ν. Δούκας συντάττει τὸν κατωτέρω δημοσιευόμενον διάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνδρόνικος καὶ Θεόφιλος» ἐν ᾧ, ὡς καὶ ὁ πατριάρχης, στηλιτεύει τὰς προσηλυτιστικὰς τῶν δυτικῶν ἐνεργείας ἐκθέτων ἅμα καὶ τὰς ἀθαιρέτους καινοτομίας αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ τὴν πίστιν τὴν χριστιανικὴν.

Ἐῤρηται ὁ διάλογος οὗτος ἐπὶ χαρτῷ τετραδίου (0,15×0,21), ἐκ 12 σελίδων, ὧν τὰς 8 1/2 κατέχει ὁ διάλογος, τῶν λοιπῶν ἀγράφων κειμένων.

1. Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 248-250.

2. [Χρυσστόμου Α. Παπαδοπούλου] Τὸ ζήτημα περὶ τῆς περιβολῆς τῶν Οὐνιτῶν κληρικῶν ἐν Συρίᾳ ἐν περιοδικῷ «Ἐκκλησία» τόμ. Θ' ἐν Ἀθήναις 1931. σελ. 4'.

3. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐξεδόθη εἰς ἴδιον φυλλάδιον ἐκ σελ. 23 τῷ 1839 ἐπανεξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος χαρτοφύλακος κ. Μανουὴλ Γεδεών ἐν Κανονικαῖς διατάξεσιν· τόμ. Β' ἐν ΚΠόλει σελ. 235-248.

Πότε ἐγράφη ὁ διάλογος οὗτος ἀκριβῶς δὲν δυνάμεθα ἄνα καθορίσωμεν, καθότι οὗτος εὑρηται ἀχρονολόγητος. Ἄλλ' ἐκ τῶν φράσεων «οἷσθ' αὐτός, ὅτι τὸ πολιτικὸν Σύνταγμα ἤδη τέλος τοῖς Ἑλλησιν εἴληφε», «καὶ νῦν ἐδειξαν τρανῶς περὶ τῶν εἰς τὸ περὶ θρησκείας ἄρθρον εἰσαχθέντων ψηφισμάτων» ἐξάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ὁ ἀνά χειρας διάλογος ἐγράφη μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ συντάγματος, ἦτοι μετὰ τὴν 18 μαρτίου 1844, ὁπότε, ὡς γνωστόν, ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως.

Ἐν Πειραιεῖ.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Σ. ΜΠΟΥΑΣ
ΔΙΑΚΟΝΟΣ

Α'

Ἐπιστολὴ πρὸς ἀγνωστον ἐπίσκοπον

Νενίκηκεν ἄρα ἡ Νέμεσις. Πανιερώτατε δέσποτα· ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος ἐφ' ἡμᾶς εὐμενέστερον ἤδη, τοὺς τῶν Ἑλλήνων στεναγμοὺς ἐλεήσας, δέχ' ὄλα ἐτη ξενοκρατουμένων τε καὶ τυραννουμένων, ὑφ' ὧν ἦκιστα ἔδει. Βορῆας γὰρ ἤδη ἐπιπνεύσας βαγδαίος, τό, τε συνεστηκὸς ἐκεῖνο διεσκέδασε νέφος, καὶ ἥλιον χρυσαυγῆ, θέλγητρον ὀλοαμπῆς παρέσχεον ἡμῖν πρὸς σωτηρίους ἐλπίδας· νῦν γὰρ ἄνδρες πενήκοντα πρὸς τοῖς διακοσίοις ἀνθ' ἑνός, τὸ ἄκρον ἄωτον ἀπὸ παντός τοῦ γένους συνελθόντες, βουλευόνται περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων, φῶς ἡγεμονεῦον ἐν πᾶσι θεῶθεν, ἔθεν πᾶν δῶρημα ἐστι καταβαίνον, προθέμενοι, εἶγε καὶ τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην οὐδεὶς ἂν φαίη μὴ εἶναι τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου· ὁ οὖν ἐμπνεύσας τὴν μεταρρῶθμῆσιν, αὐτὸς ἔστω καὶ τῶν μεταρρῶθμουμένων προστάτης, αὐτῷ γὰρ πρῶτον καὶ μάλιστα ἀφοσιώσασθαι δεῖ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνόρθωσιν. εἶθ' οὕτω καὶ ἀνδρῶν ἡμῖν δεῖ οἷων τῆ ἐκείνου βουλήσει ὑπέικειν, τότε φόβον αὐτοῦ περὶ παντός τιθεμένους, καὶ τὴν τῆς πατρίδος βελτίωσιν περὶ πλείονος καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ποιουμένους, οἷον οἰδᾶ σε, σεβαστέ μοι πάτερ καὶ δέσποτα. ἄνδρα ταῖς ἀληθείαις πολλῶν πείραν ἔχοντα, καὶ ἱκανὸν ἀγαθόν τε καὶ κακὸν διακρίνειν, καὶ τοιοῦτόν σε πρὸς πάντας κηρύττειν οὐ παύομαι, τάτ' ἔσω ζῆλωτὴν ἐς τὰ μάλιστα, καὶ τὰ θύραθεν τῷ τῆς πατρίδος ἔλωσ κατεχόμενον ἔρωτι· εἰ δὲ δεῖ καὶ τύχης ἐν τούτοις μεμνησθαι καὶ ταύτης οὐκ ἄμοιρόν σε φασιν ἤδη γενέσθαι. ὅσῳ γε Ἀποστολικῷ ἀνδρὶ διαπρέπει πρὸς χρείαν, ὥστε μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι ἐπ' ἐνδείᾳ ποιεῖν τι ἀναξίως τοῦ ἱεροῦ ἐπαγγέλματος. καὶ ταῦθ' ὁπότε δεῖ, ὀρώντα κατὰ βραχὺ τὸ γῆρας γιγνόμενον λιπαρώτερον, ἤδουσθαι πρᾶττοντά τι κατὰ ζῆλον τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ ἐν τῷ πρᾶττειν αὐτῷ παρὰ πάντων κατ' ἀξίαν τιμᾶσθαι, ὃ ἔστιν ὄψον ἡδιστον γῆρων, καὶ παρήγορον μάλιστα τοῖς μηδὲν ἔτι ἐκ τοῦ βίου ἀπόλαυσειν ἐλπί-

ζουσιν ἕτερον, ἢ τὴν ἀπὸ τούτου ἐν τῇ μέλλοντι εὐλογίαν. πράξιν δὲ τοιαύτην, ἐξ ἧς πηγάζσειεν ἂν ἡ ἀληθῆς καὶ μακαρία τιμὴ μίαν ἐγωγε εἶδα ἐν τῇ παρόντι. τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν φροντιστηρίων ἀναλαβεῖν φροντίδα, ἃ ἐλπίς νῦν γε πολλὴ εἶσεσθαι κατὰ πάσας τὰς Ἐπισκοπικὰς ἐπαρχίας. Ταύτην οὖν τὴν Ἐφορείαν, ὡς καὶ φύσει σεμνὴν, τῇ τε σῇ συνέσει κατὰλληλον, καὶ εὐλογίαν παρὰ πάντων προκαλουμένην ὁ νῦν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κύκλος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἢ ἄπνους Πρόνοια φυλάττει σοι ἤδη, ὡς σφραγίδα καὶ ἀρραβῶνα τῶν ἐξ ἐπαγγελίας ἀφειλομένων τοῖς τοῦ πνεύματος ὑπηρέταις. Μέννημαι τοίνυν, ὅτι ἦν σοὶ ποτε πόθος ἰσχυρὸς ἰδεῖν τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. ἐγὼ δὲ ἀπέφησα τότε, ὡς κακῶς κατ' ἄμφω ἡμῖν τὰ τηρικαῦτα τῶν πραγμάτων ἐχόντων. νῦν δ' ἀπαλλαγέντων ἡμῶν τῶν κακῶς κακῶν ἀπολυμένων ἐπιβούλων τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγκαίαν κρίνω τὴν σὴν παρουσίαν πρὸς τὴν τῶν Ἱερατικῶν βουλευτηρίων διεύθυνσιν. Εἴ τι οὖν ὁ αὐτὸς ἔρωσ ἔτι καὶ νῦν εἶρει σε τὰ τῶν Ἑλλήνων ἠδέως ἀσπάσασθαι, καὶ ἀνάπαυσις γήρως εὐδαίμωνος ἔλκει, τόλμα τέλεις Ἱερὸν ἐπιθεῖναι τῇ σκέμματι, τὴν ἀξίωσιν ταύτην δεξιόμενος. εἶδ' οὖν ἄλλως ἀνοδίαν ἦν τινοῦν ἐνορᾶς προσοῦσαν τῇ πράγματι, προλειανεῖς καὶ ταύτην, γράφων πρὸς τοὺς σαυτοῦ Ἀθήνησι φίλους· παρ' ὧν σχολῆς ἂν πάσαν εὐμέρειαν(ι). Ἐνδέχεται δ' οὖν κακείνο περιθραύων τὸ σὸν φιλότιμον, ὅτι μικρὸν, καὶ περ μέγ' ὄν, δοκεῖ σοι τὸ προσφερόμενον εἶναι· ἀλλ' ἴσθι τὸ σμικρὸν τοῦτο, ὡς ἐξ εὐποιίας τὴν τῶν πολλῶν προσκτώμενοι εὐνοίαν, εὐθὺς τὴν ἐπὶ μετῴω ὁδὸν ὡς βαδίαν σοι προμνηστεύσον. καὶ γάρ· καὶ Ἀλιεὺς δεξιός, σμικρῷ δολώματι προκαλύψας τὸ ἄγκιστρον, τὸν μέγιστον ἐξείλκυσε λάβρανα. Ἐρῶωσο.

B'.

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν ἐθνουσινέλευσιν.

Ἀνέτειλεν ἄρα καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἡλιος τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἦδη ὅλον ἔθνος, προπατορικὸν ζῆλον ἀναλαβόν, καὶ εἰς ἓν συνελθόν, βουλεύεται ἀπὸ ἐλευθέρας γνώμης καὶ προαιρέσεως περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων. ἄνδρες ἀξιοσεβαστοὶ τὸ ἄκρον ἄωτον ἀπὸ πάσης Ἐπαρχίας, σέβας καὶ αἰδῶ ἐμποιοῦντες ξένοις τε καὶ οἰκειοῖς, σκέπτονται ἤδη ὁμοθυμαδὸν περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἐν τῇ μέλλοντι τῶν Ἑλλήνων εὐδαιμονίας· ἡμεῖς ἐξωθεν ὀρώντες ὡς ἐκ τοῦ ἐγγυτάτου τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα, συγγαίρομεν μὲν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις, συνευχόμεθα δὲ ἔτι τὰ βελτίω καὶ περὶ τῶν ἐπομένων ἐξῆς ἐν ἐπιτυχίᾳ, σύμπνοιάν τε καὶ εἰλικρίνειαν ἄνωθεν παρὰ τοῦ εἰρηναρχοῦ καὶ εὐδοκούντος Θεοῦ ἐξαιτούμενοι, ὅθεν πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον καταβαίνει.

Ἐγὼ δέ, ὦ ἄνδρες σεβαστοί, εἰμὶ μικρὸς μὲν ἐν τοῖς Ἕλλησι, καὶ ἰδιωτικὸς ἐν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κληρὸς τῆς τύχης, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κατέταξε καὶ ἐς τὸν τῆς Ἐκκλησίας κληρὸν, διδόσθαι καὶ τοῖς μικροῖς παρῶρησιν εἰπεῖν τὸ ἐαυ-

τῶν ὅτι ποτὲ φρονεῖσι, καὶ τοῦτο οὐχὶ παρὰ τὸ προσήκον περὶ τῶν πολιτικῶν, ἀλλὰ κατ' ἐπάγγελμα μάλιστα περὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἁγίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, περὶ ἧς παρῆρησιάζομαι ἤδη νὰ προβάλω εἰς τὴν Ἑμτέραν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἐμβρίθειαν δύο τινὰ ἐκεῖνα, πρῶτον μὲν, τὴν πρὸς μεγάλην Ἐκκλησίαν διαλλαγὴν τε καὶ σύμπνοιαν, καὶ δευτέρον τὴν διόρθωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἡμετέρου κλήρου, καὶ τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν κατ' ἐπιτομήν.

Τίς ἀγνοεῖ, ὦ ἄνδρες Σεβάσμοι, ὅτι ἡ ἡμετέρα Σύνοδος, ἡ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας συσταθεῖσα, ἐσκευωρήθη ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ διὰ βίας, ὑπὸ ἐξωτερικῆς ὑπαγορευομένης ἐπιβουλῆς, ἐν ᾗ ἔπρεπε νὰ κατορθωθῇ τοῦτο συναινέσει καὶ τῆς, ἀφ' ἧς ἐσμὲν κεχωρισμένοι; Τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ οἱ παρευρεθέντες τότε ἡμέτεροι Ἱεράρχαι, παραθυροῦμενοι πανταχόθεν, καὶ παρωθούμενοι εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν νενομοθετημένων ὑπὸ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ κακοβουλῆς ξενοκρατείας τότε, ὑπέγραψαν ἀδασανίστως, ὅσα ἔδοξε τοῖς τότε τὰ πράγματα βραδουργοῦσιν; Ἐντεῦθεν ἄρα δύο ἄτοπα μάλιστα συνέβησαν ἐκεῖνα τοῖς ἔλλησι, πρῶτον μὲν ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὡς μηδενός λόγου γενομένου πρὸς αὐτὴν περὶ ἀνεξαρτησίας νομίμου καὶ ἐλλογίου, ὡς ἔπρεπε· διὸ καὶ ἦλθεν εἰς παράπονα δίκαια καθ' ἡμῶν. Δεύτερον δέ, ὅτι εἰς τσαύτην ἀδυναμίαν καὶ ἀδράνειαν περιωρίσθη ἡ Ἱερά Σύνοδος, ὥστε δὲν ἐδύνατο πλέον μήτε βελτίωσιν τινα νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸν κλήρον, μήτε τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιβουλὰς νὰ ἀποκρούσῃ, αἵτινες ὑπεφύοντο ἄλλοτε ἄλλως, καὶ οἱ λύκοι μονουοῦχι ἐπεπῆδον ἄλλας ἄλλοθεν εἰς τὴν Ἱεράν ἀνδρᾶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας Ὅθεν ἐξαγοραζόμενοι οἱ ἡμέτεροι Ἱεράρχαι τὸν καιρὸν, ὡς ἐν ἡμέραις πονηραῖς, ἐθεώρουν πρόβρωθεν τὰ γινόμενα, ἐξαιτούμενοι μεταβολὴν θεόθεν σωτήριον, καὶ αὕτη πάρεστιν ἤδη.

Μένει λοιπὸν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀξιοπρέπειαν καὶ προαίρεσιν ἡ διαλλαγὴ πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἵνα ὧσιν ἀμφοτέραι πρὸς ἀλληλάς συνδεμέναι, ἐλεύθεροι μὲν καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων πολιτικῶς, σύμφωνοι δὲ καὶ ἡνωμένοι μετ' ἀλλήλων δογματικῶς πρὸς τὸ ἀντιστήναι ἐν ἐνότῃ πείστεως καὶ πνεύματος κοινωνία πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ σκότους πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν ταῖς κατὰ τὸ μέλλον περιστάσεσι τῆς ἐκκλησίας· αἵτινες οὐδὲ ἐκλείψουσι πώποτε ἀφ' ἡμῶν δι' ἄλλα καταχθόνια τέλη, καὶ τοῦτο μὲν πρῶτον.

Ἐλθωμεν δὲ ἤδη καὶ εἰς τὸ δευτέρον τὸ περὶ τοῦ κλήρου· ὅς ἐστι τὸ σέμνωμα καὶ ἀγλάσιμα μάλιστα τῶν ἔθνων. καθότι ἔθνος ἐλεύθερον, ἐὰν μὴ ἔχῃ καὶ ἱερατικὸν σοφὸν καὶ ἀνάλογον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀξιοπρέπειαν, τὸ τοιοῦτον νομίζεται ὡς νόμισμα κίβδηλον. τὰ μὲν ἔξω τυχὸν ἀποστίλθον καὶ σελαγίζον, τὰ δὲ ἔσω ὑπόχαλκον ὄν καὶ σαθρόν. οὐδεὶς λοιπὸν ἀγνοεῖ, ὅτι τὰ κατὰ πάντα, τοὺς δῆμους ὑπὸ τῶν νῦν ἱερέων πραττόμενα, εἰς τσαῦτα ὑποπίπτουσιν ἀτοπήματα, ὥστε μήτε αὐτὸς ὁ Ἀλφειὸς δύνα-

1. Τὸ χειρόγραφον ἔχει παραθυρούμενοι.

ταὶ νὰ τὰ ἐξαλείψῃ, ἐὰν μὴ Νειλὸς τις ἄνωθεν ἐμπνευσθεὶς, ἐπιφέρῃ τὴν κοσμιότητα σὺν ἀγισώνῃ. Φροντιστήριον Ἱερατικὸν ἐνταῦθα, ὡ ἀνδρες Ἕλληνες, ἀνάλογον καὶ ἄξιον πεντακοσίων δήμων, ἐν ᾧ οἱ ἱερεῖς παιδεύομενοι φερωνύμως τὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια, δυνήσονται καὶ ἑαυτοὺς βελτιοῦν καὶ ἑτέρους διδάσκειν, ἵνα ὡσιν οἱ τελοῦντες τῶν τελουμένων τελειότεροι, καὶ οἱ κατηχοῦντες τῶν κατηχομένων θεολογικώτεροι. ἄλλως δὲ δικτύοις ἀνεμον θηρεύουσιν ἐσόμεθα ὅμοιοι. Ταῦτα μὲν οἶδα, ἔτι καὶ παρ' ἀξίαν πεπαρῆσιασμαί· ἀλλ' ὑμεῖς δότε συγγνώμην τοῖς ἁμαρτάνουσιν· ἐγὼ δὲ μένω μὲ τὸ προσήκον σέβας, συνοδεύων αἰεὶ τὰς ἱεράς ὑμῶν ἐργασίας μὲ τὰς ταπεινάς μου εὐχάς.

τῇ β' Δεκεμβρίου 1843

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας

Γ'

Θεοφάνει Σιατιστεῖ Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.

Ἐρρίπται κἀμοὶ ὁ βόλος, κἄν τὸ δίκτυον ἦ εὐτελές, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ἰσχυρός. Ἐἴθ' οὖν γένοιτο ἐκ πάντων ἀφθονος ἡ ἄγρα τῇ Ἐκκλησίᾳ· λαθῶν οὖν τὸν λόγον, δὸς δέομαι τῷ Γραμματεῖ, ὅπως διὰ νομιμωτέρας ὁδοῦ πρὸς τὴν πανελληνίον ἀφίκηται Σύνοδος. Ἐβῆρωσο.

τῇ δ' Δεκεμβρίου 1843

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας

Δ'

Μιχαὴλ Σχινᾷ Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν

Μὴ οἰηθῆς οἰησὶν μοι εἶναι τὸ πρᾶγμα οὕτω προπετῶς, ἴδιον ζῆτα με, πρὸς τὴν πανελληνίον παρῆρσιόσασθαι Σύνοδον· οὐ μὰ τοὺς λόγους αὐτοῦς, οὐ τοῦτ' ἐστίν, ἀλλ' ἤτοι κόρυζα γηραλέα, ἢ καὶ πόνθος αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οὐ ποιοῦμαι τὴν αἴτησιν· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλους ἀκούω, ἰδιώτας ὁμοίως τυγχάνοντας, ἐλευθέρως ἀναφέρειν πρὸς ἐκείνην, ἃ ἐκάστῳ δοκεῖ περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων. Πέμψον οὖν δέομαι, τὸν λόγον ἐκεῖσε, προσθεὶς ὅ,τι ποτ' ἂν σοὶ δόξῃ ἀμεινον εἶναι.

Βάλλ' οὕτως, αἶκεν τι φάος ἔλληγοι γένοιτο.

Τὰ γὰρ καλὰ, τοῖς λόγοις πολλάκις ὑπαρδεύομενα, κἄν διὰ χρόνου μοσχεύεται, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε ἀναβλαστήσει. Ἐβῆρωσο.

τῇ δ' Δεκεμβρίου αἰμιγ'

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας

Ε'

Ἀνδρόνικος καὶ Θεόφιλος

Διττοὶ λόγοι θρυλλοῦνται περὶ σοῦ, ὦ Θεόφιλε, τῶν μὲν, ὡς μαλακῶς πως ἔχεις, λεγόντων· τῶν δὲ, ἔτι καὶ μελαγχολία τυγχάνεις περι-
«Θεολογία» Τόμος ΙΓ'

πεσιών· καὶ διὰ τοῦτο φασὶ πολλὰς ἡμέρας ἀνέξοδόν σε γενέσθαι· ἐγὼ δὲ μόλις χθὲς Ἀθήνηθεν ἐπανελθὼν εἰκοστῇ περὶ ἐκεῖ ἐνδιατρίψας ἡμέρα, χρεῖας κατεπειγούσης, ἐπλήγην τὴν ἀκοὴν τῆς αἰνέσεως· οὐ γὰρ ἀνεκτῶς τὰ λεγόμενα καθήψατό μου τῆς ψυχῆς ἀνθ' ὧν οὐ νωθρῶ ποδὶ ἔσπευσα ὀφόμενος ἔ,τι εἶη, ἐφ' ᾧ οὕτως ἀπρόιτος καὶ μισόκαλος δοκεῖς με γενέσθαι. Τὸ γὰρ μὴ ἐθέλειν, ἐπειδὴν καιρὸς ἦ, καὶ αἰνεῖσθαι ἐν περιπάτοις ἔσθ' ὅτε μετὰ τῶν φιλοῦντων ἀποστροφὴν τινα ὑποδηλοῖη πρὸς ἐκείνους. Ταῦτ' οὖν κοινώσας καί μοι, ὡς μερισσομένῳ ἂν τὸ πάθος ἔ,τι εἶη, ἀνύσημόν τι ἔση σεαυτῷ πεπραχώς· πολλὰ γὰρ ἰσχύει ἢ παρὰ φίλων παραμυθία, ἐξ εἰλικρινείας προσφερομένη.

Θεόφ.—Σοὶ μὲν, ὦ Ἄριστε Ἀνδρόνικε, χάρις, ἔτι ἅμ' ἐλθὼν, ἐπεσκέψω τὰ εἰκότα· τοῦτο γὰρ φιλίας εἰλικρινεὺς ἐστὶν ἔργον, «οὐκ ἀπαρνήσομαι· ἂ δὲ θρυλλεῖται περὶ ἐμοῦ παρὰ τῶν ἀνοήτων, χαιρέτωσαν· οἷς γὰρ οὐδὲν περὶ ὧν ἡμῖν μέλειν δεῖ, οὐδενὸς ἄλλου γε αὐτοῖς μελήσει, ἢ λογοποιεῖν, αἰτίας πλάττοντας, ὧν τὴν γνῶσιν κάμπαν ἀφήρηται.

Ἄνδ.—Τίνα φῆς ταῦτα; ὁρῶ γὰρ σε ὡς περὶ σπουδαίου τινὸς σκυθρωπάξοντα, καὶ ὡς ἄλλος Ἀρχιμήδης, ἐπικεκυφῶτα τῷ σκέμματι· τί οὖν οὐ μεταδίδως καί μοι τῆς ἐνοχλοῦσης σε φροντίδος, ἴν' εἴτις εἶη καὶ παρ' ἐμοῦ βοήθεια δυνατὴ, προσενέγκω σοι ταύτην προθύμως, εἰ μὴ τις ἄλλως ἀνήκουστόν σοι δεῖο τοῦτο κείσθαι καὶ ἀπερρήτοις;

Θεόφ.—Οὐδὲν πρὸς ἔπος τὸ ἀπόρρητον εἶναι τι παρ' ἐμοῦ, καὶ μάλιστα πρὸς φίλον ὄντα· ἀλλ' οἶσθ' αὐτὸς, ἔτι τὸ πολιτικὸν Σύνταγμα ἤδη τέλος τοῖς ἔλλησιν εἴληφε, καὶ ἤδη ἐλευθερώτεροι ἡμῶν αὐτῶν γεγενῆσθαι δοκοῦμεν· ἀλλὰ τοῦτο δοκεῖ μάλιστα ἐκταράξας τοὺς Δυτικούς, ἐφ' οἷς διαλλαγέντες πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐμμένομεν τὰ αὐτὰ πρεσβεύοντες δόγματα αὐτῇ τε καὶ πάσαις ταῖς ὁμοδόξοις ἐκκλησίαις· καὶ πάλαι μὲν γὰρ ἐφωράθησαν τοῖς ἡμετέροις ἐπιβουλεύοντες δόγμασι, καὶ νῦν ἔδειξαν τρανῶς περὶ τῶν εἰς τὸ περὶ θρησκείας ἄρθρον εἰσαχθέντων ψηφισμάτων οὐκ ἀφανῶς δυσχεράναντες μὴ δυναθέντες δὲ κωλύσαι, καὶ τοὶ πολλὰς διαδόσεις καὶ σκευωρίας χρησάμενα διαφθεῖραι τοὺς ἡμετέρους, ἀφέντες τὴν λεοντήν, ἢ ἐχρήσατο Ἐπάπας ἐπὶ τῆς σταυροφορίας, μετέρχονται ἤδη τὴν ἀλωπεκῆν, ἣν κατεσκεύασεν αὐτοῖς ἐ τῆς πολιτικῆς περινοίας μηχανορράφος δόλος· ἢ οὐκ οἶσθ', ὃ ἔφη τις ἐκείνων ἐν Λονδίῳ περὶ ἡμῶν ἐν πλήρει τῆς βουλής συνεδριάσει;

Ἄνδ.—Ζεῦ, σῶσον! τί γὰρ ἂν εἶη τοῦτο ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδα;

Θεοφ.—Αὐτὸ τὸ ἔθνος (εἰς ἡμᾶς ἀναφέρων τὸν λόγον) οὐκ ἂν προχωροῖ ἐπὶ τὸ κρεῖττον, εἰ μὴ πρότερον ἀποσπασθεῖ τῶν φρονημάτων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· ἕτερος δ' αὐ, οὐ τῶν ἀσήμων ὧν καὶ οὕτω προσέθηκεν, εἰ βούλοιντο οἱ ἔλληνες ἐπαναλαβεῖν τοὺς φυσικούς ἔρους τῆς Ἑλλάδος, ἀποσχέσθων τῶν ἐν τῷ Συντάγματι περὶ θρησκείας νόμων, πρὸς ὃ οὐκ ἀπροσφυῶς ἀντιπρῶσειεν ἂν τις, ὕπαγε ἐπίσω μου Σατανᾶ, παρεμφερὲς γὰρ τοῦτ' ἐστὶ τῷ ὑπὸ τοῦ Διαβόλου

προβλήθέντι πρὸς τὸν Σωτῆρα, εἰ πεσὼν προσκυνήσεις με, δώσω σοι πάσας τὰς Βασιλείας.

Ἄνδ.—Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς, εἰ ἐκεῖνοι, ταῦτα φρονούντες, εἰσὶν ἐξαπατημένοι; καὶ τί ποτ' ἂν αὐτοῖς ἐκ τούτων γένοιτο κέρδος;

Θεόφ.—Πῶς, ποῖον σε ἔπος ἀπατηλὸν φύγεν ἔρκος ὀδόντων; ὄρας, τὸ συνεστηκὸς ἐκεῖνο νέφος, ὡς ἀπὸ τῆς Ἄριτου; τοῦτο εἰ διαβράγην περικλύσειε τὴν τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ Βασιλεία ἐτέρα ἀνατολικὴ αὐτότη κατασταθῆ, οὐδὲν ἂν κωλύσειε τὴν ἀνατολικὴν θρησκείαν ἐκταθῆναι ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν· ὁ συνάψει πάντως τοσαῦτα ἔθνη πρὸς μίαν συμμαχίαν. ὁ ῥίγιον τοῖς Δυτικοῖς εἰκότως ἔσται, ἴν, οὖν μὴ γένηται τοῦτο, πάντα λίθον κινουσί, εἴπως δυνήσονται τοῦτο κωλύσαι. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐξ ὧν προπαρασκευάζουσιν ἐν τῇ Συρίᾳ, εἶγε μέμνησαι, ἃ ἐλέγετο πέρυσι περὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων, οὓς ὁμοστόλους τοῖς ἡμετέροις αὐτοῖς ἐκ παντὸς τρόπου ἀμφίεσαι ἐσπούδασαν, ὅπως κἂν τῆς περιβολῆς ὡς πλείστοις τῶν ἡμετέρων ὁμοδόξων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ δολώματος, εἰς τὸν ἑαυτῶν ὑπαγάγαντο κύριον· ἦ γάρ;

Ἄνδ.—Ἀληθῆ φῆς. τοιαύτης γὰρ θύρας τυχεῖν ὁ ἐκ τῆς ἐσπέρας ποντίφηξ οὐδε πώποτε ἔληξεν ἐφιέμενος· ἀλλὰ τίς ἀνάγκη σοι ἐκ τούτων κατάκλειστος ὧδε μένειν;

Θεόφ.—Ἐγὼδαί ὅπου θλίβει με τὸ ὑπόδημα· οὐ γὰρ ἔστιν οὐκ ἔστιν, ὅπως μὴ πειραθήσεται ὑπ' ἐκείνων ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐχ ὡς δουλομένον εἰλικρινῶς ἐνώσαι συναρμόσαντας τὰ δισυτῶτα εἰς μίαν κοινωνίαν· τούτου γὰρ αὐτοῖς ἤττον μέλει· ἀλλὰ λόγῳ πολιτικῷ ἐκ σκευωριῶν θελόντων πείραν ἡμῶν λαβεῖν, εἶγε νεύοιμεν τᾶκείνων ἐν τῇ πίστει μεταφρονῆσαι· ἐπὶ τούτῳ οὖν λόγῳ ἐστ' ὅτε προτεινοῦσιν ἡμῖν τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ταῦτα ὡς ἐν πλήρῃ ἐλευθερίᾳ ἐλπίζοντες διαφθερεῖν πολλὰς τῶν ἡμετέρων. ὧν εἰσὶν οἱ ἑκατὸν χρυσῶν ἀνταλλάττοντ' ἂν καὶ πίστιν καὶ πατρίδα. Πρὸς ταῦτα τοῖνον φροντίζων ἀπέδωκα ἑμαυτὸν τῇ μελέτῃ, ἀναλογιζόμενος ἐκ τῶν Γραφῶν, οἷς ἔχομεν ἀντιμβάλλειν εὐστόχως τοῖς παρ' ἐκείνων προτεινομένοις· δεῖ γὰρ δὴ Σύνοδος, οὐκ' οἷδ' ὁπότε, περὶ τούτου ἡμῖν γενέσθαι πρὸς ἐκείνους, ἐν ᾗ ἀνάγκη ἔσται ἴσως καὶ ἡμᾶς ἀμφοτέρους παρῆναι.

Ἄνδ.—Εἶτα τί πρὸς τοῦτο; ἡμῶν οὐκ ἴσμεν τῶν ἡμετέρων προμάχεσθαι δογμάτων, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς Σιών τὰ ἀμυντήρια λαβόντες ὅπλα;

Θεόφ.—Ἰσμεν πάντως, ἀλλὰ δεῖ ἡμῖν καὶ προαγώνων, ἵνα μὴ τι ἐκτραπέντες ὑποσκελισθῆμεν πῃ ἀπροσδοκῆτως ἐν τῷ ἔργῳ, ἀλλ' ἐπέλθοιμεν αὐτοῖς θαρραλαιότερον γεγενημένοι· κατὰ γὰρ τὸν Εὐριπίδην «Ἀσφαλῆς δὲ ἔστι ἀμείνων ἢ θρασὺς σιτραηλάτης». ὄρας γὰρ ὅπως κἂν ταῖς δίκαις, οὐχ ὅπως τὰ ἑαυτῶν οἱ κατηγοροῦντες κατασκευάζειν μελετῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἃ ἐποίησιν αὐτοῖς οἱ ἐναγόμενοι ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ ταῦτα φροντίζουσιν. ὅπως χρὴ ἀνασκευάζωσιν, σι, ἵνα μὴ ἐξ ἀπροσδοκῆτων αὐτοῖς ἐπιπεσόντες, ταράξωσιν τοὺς δικαστὰς τῇ πιθανολογίᾳ ὡστ' ὑπὲρ αὐτῶν ἐπενεγκεῖν τὴν ψήφον, ὃ περὶ πλείστου ἡμῖν ἂν εἴη ποιητέον· δεῖ γὰρ φροντίσαι οὐχ ὅπως ὅ,τι ἐροῦμεν, ὑπὲρ ἑαυτῶν δογμάτων, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον καὶ ὅ,τι ἀντεροῦμεν οἷς ὑπὲρ

ἐαυτῶν παρέξουσιν ἐκείνοι λόγοις· δηλον γάρ, ὅτι ἤξουσιν συντεταγμένοι, καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως, δόλοισι ὄντες, οὐ παρρησιάσονται πρὸς ἡμᾶς ἐκ μελέτης πολυπλόκων σοφισμάτων. Τούτων οὖν τοὺς λόγους, οἷς ἐπειρεϊδόμενοι ἀντιτενοῦσι, χρῆ ἡμᾶς προμελετῆσαι, ἵνα ἔχωμεν ἀνασκευάσαι μὲν ἐτοίμως τὰ ἐκείνων, θεβαιῶσαι δὲ τὰ ἑαυτῶν ἀνευ κινδύνου. δέος γάρ μὴ ἀπὸ πολλῶν ἐκείνοι σοφισμάτων πεφραγμένοι πρὸς ἀφράκτους ἐπιπεσόντας ποθὲν ἡμῖν ἀπροσδοκῆτοισι οὖσιν καὶ ἀνορταλίσαντες, ὡς δ' Ἀλέκτωρ, δόξωσιν ἑαυτοῖς λαμπρὰν ἄρασθαι νίκην· ἢ οὐ μέμνησαι, ἃ ἐσκευώρηται ἀρτίως ἐν τῷ κοινῷ Συλλόγῳ, τῶν ἀμφὶ τὸν Μαυροκορδάτον, μεθύντων ἀποχθεζέης δωροδοκίας, πᾶσαν σπουδὴν ποιουμένων, ὅπως διελόντες τοὺς βουλευτὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐωλοκρασίας διὰ πειλῶν κλεμμάτων προδῶσι τὰ τῶν Ἑλλήνων ξένοις Βαυαρτοῖς τε καὶ Ἀγγλογάλλοις, καὶ ταῦθ' ἃ εἴρηται περὶ θρησκείας ἐν τῇ δευτέρῳ καὶ τεσσαρακοστῇ τῶν ἄρθρων; Ἰσασι γάρ, πονηροὶ ὄντες, ὅθεν δυνήσονται τῇ χρόνῳ τὴν ἡμετέραν τειχορρυχῆσαι ἐκκλησίαν.

Ἄνδ.—Εἶτα πρὸς ταῦτα ἀποδειλιᾶς αὐτός, ὦ Θεόφιλε, ὅπότε ἀκούεις αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος, ἐγὼ ὑμῖν δώσω στόμα καὶ σοφίαν, ἢ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν; μὴν ἐκλείψουσι παρ' ἡμῖν τῆς εὐσεβείας στρατιῶται; Εἰσὶ γὰρ εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν ἄνδρες σοφοί, ὧν οὔτε ζήλω πίστεως, οὔτε γνώσει τῆς θείας Γραφῆς, οὔτε λόγων δυνάμει, οὔτε φιλογένεια, οὔτ' ἄλλῳ οὐδενὶ ἐκείνοι ἀνυπερτεροῦν, εἰ μὴ τις εἴποι τῇ βίᾳ καὶ τοῖς ὅπλοις, ὡς ἐπὶ τῆς σταυροφορίας· ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδ' οὕτως, οὐδ' ἂν παντάπασι ἀναίσχυντῶσιν. Εἰσὶ γὰρ καὶ ἡμῖν σύμμαχοι, ὅσον γε ἕνεκα τούτου, εἰσὶν ἐξῴθεν καὶ οὗτοι ἰσχυροί, καὶ τῇ θείᾳ ἐνοπλισμένοι βοηθεῖα· ἢ δηλαδὴ.

Θεόφ.—Πῶς γὰρ οὐ; διὸ καὶ οὐδὲν τέλος, οἶμαι, τῶν μελετωμένων τοῖς ἐναντίοις χρηστὸν ἔσται· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ ὀρθῆς καὶ ἀπλανοῦς γνώμης, οὐδὲ ζήλω πίστεως καὶ ἀληθείας εὐαγγελικῶς τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν προσθήσονται ἑνωσὶν εἰς μίαν ἁρμονίαν. ὁ γὰρ μακαριώτατος αὐτῶν Ποντίφηξ, οὐράνιος ὢν κατὰ τῆς γῆς βαίνων κατ' αὐτούς, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν θεάνθρωπον Ἰησοῦν οἰόμενος μερίσασθαι τὴν βασιλείαν, οὐκ ἀνέξοιτο ἐνδοῦναι τοῖς φανομένοις ἀληθεῖσι, καὶ παραστῶσιν ὑπὲρ ἡμῶν Ἀγγελοι δημηγοροῦντες· καὶ ἐκείνος προειδῆ, οὐ χίλις ἔτη, ἀλλὰ μύρια ἐσόμενος ἐν τῇ κολάσει· διὸ φημι ἄμεινον εἶναι, εἴποτε γένοιτο Σύνοδος περὶ τούτων, πρὶν εὐλόγους ἔλθειν, μηδὲν ἄλλ' εἰπεῖν, ἢ ἐκθετοῦ τῆς ἀνατολικῆς πίστεως αὐτῆς προθεῖναι· ὡς εἰ μὲν ὁμολογήσειαν πρὸς ἡμᾶς ταύτην, καλῶς δεξόμεθα αὐτούς εἰς μίαν ἐνότητα καὶ κοινωνίαν· εἰ δὲ μὴ, χαιρέτω ἀπίοντες, ὅθεν ἡμῖν προσήλθον μηδὲ πειρασθαι ἡμῶν ἐτι τῶν φρονημάτων· (τοῦτο γὰρ σπεύδουσιν εὐρεῖν ἐν ἡμῖν, μεταλλεύοντες δόλῳ) μηδὲ συζητεῖν ἐτι, ἢ μὴδ' ἡμεῖς εισισόμεθα αὐτοῖς, μήτ' αὐτοὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀποδέξονται. Πῶς οὖν σοι δοκεῖ, ὦ Ἀνδρόνικε, εἰρησθαι ταῦτα;

Ἄνδ.—Ὡς ἄμεινον τοῦτ' ὦ Θεόφιλε, οὕτως ἀποτόμως βαλεῖν τὴν ψήφον. οὐδὲ γὰρ πείσονται τοῖς παρ' ἡμῶν μετὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῖς ῥηθησομένοις, ὡς ἀπὸ τῆς τοῦ Πάπα, ὡς αὐτοὶ οἴονται, ὀρμώμενοι

ὑπεροχῆς ἢ οὐχ ὀρθῶς, ὅθεν γελοίως ἐπιχειροῦσι πείθειν: Φασὶ γὰρ μετὰ τὸ σχίσμα μηδένα παρ' ἡμῖν ἀναφανῆναι ἅγιον γεγεννημένον, παρ' ἑαυτοῖς δέ, ὡς παμπόλλους!

Θεόφ.— Καὶ μάλαγε, πολλοὶ γὰρ παρ' ἐκείνοις ἐκηρύχθησαν τοιοῦτοι, πριάμενοι πολλοῦ παρὰ τῆς χαριτοβρύτου μακαριότητος τὴν ἑαυτῶν ἀγιωσύνην. Καλκεὺς γὰρ καὶ σφυρηλάτης ἄριστος καὶ ὑπὲρ τὸν Ἡφαιστον αὐτὸν γέγονεν ὁ τὰς τῆς τῶν οὐρανῶν Βασιλείας κλεῖς κατέχων σεβασμιώτατος Ποντίφηξ· ἐν δὲ ἐκεῖνο μόνον τὴν ἐκείνου σύνεσιν ἐσφηλεν, ὅτι πλάστης ἀγίων αὐτοχειροτόνητος γεγεννημένος, οὐκ ἐμνήσθη προσθεῖναι αὐτοῖς ἐκ τῆς ἑαυτοῦ χάριτος καὶ τοὺς τῆς ἀγιωσύνης χαρακτηριστρας, δι' ὧν γνωσθεῖεν ἂν ἐκεῖνοι τοιοῦτοι ὄντες· δεῖ γὰρ δεῖ τρία τινα προσθεῖναι τοῖς Ἁγίοις, ὀρθοδοξία, εὐσέβεια, θαύματα, ὧν τὸ μὲν ὁμολογεῖν ἐστὶν ὀρθῶς τὴν τρισυπόστατον οὐσίαν κατὰ πάσας πασῶν τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητος, τὸ δὲ ταῖς τοῦ Κυρίου ἐντολαῖς ἐμμένειν οὕτως, ὥστε καὶ δι' αἵματος πρὸς πάσας τὰς περιστάσεις ἀντισθῆναι· τὸ δὲ τρίτον τὸ μαρτυρηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ διὰ θαυμάτων ὡς τοιοῦτους· τί γὰρ ἂν εἴη θαῦμα, ἢ τοῦτ' αὐτὸ μαρτυρία δι' ὑπερφυοῦς σημεῖον παρὰ Θεοῦ ἐνεργουμένη; ἀλλ' ταῦθ' ὁ Πάπας οὐκ ἠδουλήθη συνίεναι. οὐδ' ἐμνήσατο ἐμπνεῦσαι αὐτὰ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἡγιασμένοις. Σὺ δ' ὦ Ἄριστε Ἀνδρόνικε, χάρισαι μοι ἀκούσας ἔτι κἀκεῖνο· τοὺς μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σχίσματος ἁγίους ἡμεῖς τε τοὺς ἐκείνων, κἀκεῖνοι τοὺς ἡμῶν ἀποδεχόμενοι σέβουσιν ἔτι· ἡμεῖς μὲν ὡς εἰδότες ἐκείνους ἁγιασθέντας ὑπὸ τῷ δόγματι, ὃ καὶ ἡ πρώτη Σύνοδος ἐπεκύρωσεν ἐν τῷ Συμβόλῳ· αὐτοὶ δὲ τί παθόντες ἀποδέχονται τοὺς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν ὁμολογοῦντας; εἰ μὲν ἐσφαλμένοι ἐν οἷς ἐδόξαζον ἐκεῖνοι ἦσαν, καὶ τοῦ πρώτου ἐκπεπτωκότες χαρακτηριστρος, πῶς ἐδύναντο μαρτυρηθῆναι παρὰ Θεοῦ διὰ θαυμάτων; Εἰ δὲ εἰσι τοῦτο, καὶ τοῦθ' ἡμῖν καὶ αὐτοὶ συνομολογοῦσι, πῶς οἱ παρ' αὐτοῖς μετὰ τὴν καὶ ἐν τοῦ υἱοῦ προσθήκην συνδοξασθεῖεν ὁμοίως τοῖς πρὸ τούτου ἁγιασθεῖσι; λαμπρὰ γὰρ τοῦ τ' ἐστὶν ἀντίφασις· δεῖ γὰρ δυοῖν θάτερον ἢ τὸ πρὸ τοῦ σχίσματος φρόνημα περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀρθόδοξον εἶναι, ἢ τὸ μετὰ τοῦτο τὸ ἐκ τῆς προσθήκης· ἀλλ' ἐκεῖνο ὁμολογῆται διὰ πολλῶν θαυμάτων τῶν ὑπὸ Θεοῦ μαρτυρηθέντων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι, σεβόμενοι ἐκείνους· τὸ μετὰ ταῦτα ἄρα τῶν Παπικῶν δόγμα κακόδοξόν ἐστι, καὶ δεῖται ἐπανορθώσεως· εἰ γὰρ ὁμολογοῦσι, τοὺς πρὸ τοῦ σχίσματος ἁγίους ὀρθοδόξους γεγενῆσθαι, καὶ ὡς εὐσεβεῖα διαπρέψαντας εὐφημιζοῦσι, καὶ θαύμασι ταῦτ' ἄμφω προσβεβαιωθῆναι πιστεύουσιν, ἀνάγκη πᾶσα ὁμολογεῖν αὐτοὺς ἐκόντας ἄκοντας, ἔτι ἐσφάλησαν παραχαράξαντες τῇ προσθήκῃ τὸ τῆς πίστεως Σύμβολον. οὐ γὰρ ἂν εἴποιεν, ὅτι ἐνδεές τι ἀνεπλήρωσαν ἐν ἐκείνῳ, ὡς αὐτοὶ προσποιοῦνται· ἀλλ' ἰδιότητα μὴ οὐσαν τῷ ἁγίῳ πνεύματι προσθέντες, βλασφημίαν ἀντικρὺς εἰσι προστεθηκότες. Ἰστώσαν γὰρ, ὅτι εὐσεβέστερος γένοιτ' ἂν ἄλλος ἄλλον. ὀρθοδόξοτερος δ' οὐ· τὸ μὲν γὰρ, ἐν τῇ τῆς πράξεως ποιότητι καὶ ποσότητι θεωρούμενον, ὑφίεται τε καὶ ἐπιτείνεται· τὸ δὲ ὀρθόδοξον, ἐν τῷ φρονεῖν θηρεῖον τὸ

ἀτρεκές, ὃ ἐν ἐνὶ σημείῳ περιορίζεται, ὡς αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἀνιχνεύον τοῦ πράγματος, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰκότως οὐκ ἐπιδέχεται. οὐδὲ γὰρ τὰ τρία καὶ τέσσαρα τριαίτερα καὶ τεσσαραίτερα γένοιντ' ἂν· ταῦτα γὰρ ἐπίτασιν τε καὶ ὕφεισιν ἀγνοοῦσι παντάπασιν· ἄλλως δὲ ἐκατέρωθεν τῆς ἑαυτῶν ἐκπεσοῦνται ὑπάρξεως. ὃ πάθουεν ἂν οἱ Παπικοί οὔτοι, οἱ ἀπ' ὀρθοδόξων ὀρθοδοξότεροι οἰόμενοι γεγενῆσθαι, εἰ μὴ θατέρου τοῖν δυσιν, ὕπερ ἔφην, ἀπόσχονται, ἢ τοὺς πρὸ τοῦ σχίσματος ἀγίους μηκέτι πρεσβεύειν, ἢ τοιοῦτους ὁμολογοῦνται, ἀπαρνήσασθαι τοὺς ἑαυτῶν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς τοῦ Ἑφραίστου σφύρας πλαστοουργηθέντας. Τί οὖν σοι δοκεῖ; ὦ Ἀνδρόνικε, οὐκ ὀρθῶς εἴρηται ταῦτα;

Ἀνδ.—Ἄριστά γε· εἰ γὰρ θούλοιντο μὴ περιπεσεῖν ἀντιφάσει, ἀνάγκη τοῖν δυσιν θάτερον παραδέξασθαι.

Θεόφ.—Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ σοι συνδοκεῖ, μένωμεν ἐν τούτοις, κἂν βραχέα ὦσιν, ὡς, γε ἐν ἡμῖν αὐτοῖς· ἔσται δὲ ὅτε, ἐπειδὴν ἀναιρεθῇ ἡ σελίγη, εἰρήσεται· πλείω ἀπὸ πλείονος παρῆρσις.